

นาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์: พุทธนามศรัทธาราชิตานครเวียง Creative Isan Folk Dance: Phutthanam Sattha Ratthida Nakhon Wiang.

Received: 26 March 2022

Revised: 21 April 2022

Accepted: 26 April 2022

อนุชิต สีมอร์ส¹, จิรัชยา ศรีโสดา², เพชรรัตน์ บุญไตร³, สุจิตตา กองแก้ว⁴ และอริสา วรรณสุข⁵

Anuchit Seemorot¹, Jiratchaya Srisoda², Phetcharat Boontrai³, Sujitta Kongkaew⁴ and Arisa Wannasuk⁵

¹อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

^{2,3,4,5}นักศึกษา สาขานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

¹Lecturer from the Faculty of Humanities and Social Sciences Rajabhat Mahasarakham University

^{2,3,4,5}Student of Dramatic Arts and Drama Faculty of Humanities and Social Sciences Rajabhat Maha Sarakham University

Corresponding Author Email: Arisawannasuk84@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาด้านการสร้างพระสุก พระเสริม และพระใส และ 2. เพื่อสร้างสรรค์การแสดง ชุดพุทธนามศรัทธาราชิตานครเวียง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 33 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย (1) กลุ่มผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ปรมาจารย์ชาวบ้าน ที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 11 คน และ (2) กลุ่มผู้ปฏิบัติการแสดง นักศึกษาหลักสูตรสาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร จำนวน 22 คน แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสาร วรรณกรรม และแบบสัมภาษณ์มาวิเคราะห์แบบเชิงเนื้อหา ผลวิจัยพบว่า 1) ด้านพระสุกพระเสริมพระใส มีพระธิดาของกษัตริย์ล้านช้าง 3 พี่น้อง ได้สร้างพระพุทธรูปขึ้น 3 องค์ และตั้งชื่อตามนามของตนไว้ว่า พระเสริม พระสุก และพระใส เดิมทีประดิษฐาน ณ เมืองเวียงจันทน์ สปป.ลาว จนมีการอัญเชิญพระพุทธรูปทั้ง 3 องค์ แต่เกิดพายุใหญ่ที่บ้านหนองกุง อำเภอนิคมพัฒนา ทำให้พระสุกจมลงน้ำ เหลือแต่พระเสริม พระใส ที่น้ำขึ้นมาถึงหนองคาย พระเสริม ถูกอัญเชิญประดิษฐานไว้ ณ วัดโพธิ์ชัย ส่วนพระใส ได้อัญเชิญประดิษฐานไว้ ณ วัดหอก่อง ต่อมารัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระทั้ง 2 ไปกรุงเทพฯ ด้วย แต่พอมายังวัดโพธิ์ชัย หลวงพ่อพระใสได้แสดงปาฏิหาริย์จนเกี่ยวนาคจึงอัญเชิญไปไม่ได้ ได้แต่พระเสริม ไปประดิษฐาน ณ วัดพุทธนิมิต ส่วนหลวงพ่อพระใสได้อัญเชิญประดิษฐาน ณ วัดโพธิ์ชัย อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดหนองคาย จนถึงปัจจุบัน และ 2) การแสดง ชุดพุทธนามศรัทธาราชิตานครเวียง เป็นการแสดงที่สร้างสรรค์ขึ้นจากตำนานการสร้างพระพุทธรูป พระสุก พระเสริม พระใส ประกอบด้วย 2.1) กระบวนท่ารำ 2.2) เครื่องแต่งกาย 2.3) อุปกรณ์ประกอบการแสดง 2.4) เพลงและดนตรีประกอบการแสดง และ 2.5) รูปแบบการแสดง และตลอดจน ผลประเมินนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์ ชุดพุทธนามศรัทธาราชิตานครเวียง พบว่า มีการสร้างสรรค์การแสดงที่มีความงดงาม เพลิดเพลินสามารถนำเสนอเรื่องราวที่ได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: นาฏศิลป์พื้นบ้าน, พุทธนาม, ศรัทธา

Abstract

This research consists purposes were 1. to study the legend of the creation of Phra Suk, Phra Serm and Phra Sai is qualitative research There was a research tool, namely an interview form, with a target group of 33 people who came from a specific selection consisting of: (1) a group of knowledgeable people, experts, village scholars used in the research of 11 people and (2) a group of practitioners showing There were 22 students in the Dramatic Arts and Drama Program. The data collected from documents, literature, and interview forms were used for content analysis. 1) The legend of Phra Suk Phra Serm Phra Sai There are daughters of King Lan Xang

3 brothers built 3 Buddha images and named after their names as Phra Som, Phra Suk and Phra Sai. Originally enshrined in Vientiane, Lao PDR until all 3 Buddha images were brought. Ong, but there was a big storm at Ban Nong Kung. Phon Phisai District causing the monks to sink into the water Only Phra Serm, Phra Sai brought up to Nong Khai, Phra Serm was brought and enshrined at Wat Pho Chai, while Phra Sai was brought and enshrined at Wat Hor Kong. Later, King Rama IV invited the two monks to go to Bangkok as well. But when they came Arrive at Wat Pho Chai Luang Phor Phra Sai performed a miracle until the cart broke, so he couldn't be summoned. Only received amulets to be enshrined at Wat Pathum Wanaram Luang Pho Phra Sai was summoned and enshrined at Wat Pho Chai, Muang District, Nong Khai Province. until now and 2) the performance of the Putthanam Sattha Rajathida Nakhon Wiang performance It is a performance created from the legend of the creation of Buddha images, Phra Suk, Phra Serm, Phra Sai consisting of 2.1) dance moves, 2.2) costumes, 2.3) performance props, 2.4) music and music for the performance, and 2.5) performance style and as well as The evaluation results of creative Isan folk dances, the Putnam Sattha Rajathida Nakhon Wiang series, found that the performances were created that were beautiful. Enjoy can present the story very well.

Keywords: Dance Folklore, Buddhism, Faith

บทนำ

พระพุทธรูปหรือพระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นแทนพระองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นรูปเคารพเพื่อให้ผู้นับถือกราบไหว้และระลึกถึงพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ พระพุทธรูปจึงเป็นเครื่องหมายสำคัญอย่างหนึ่งที่แสดงถึงความเคารพเลื่อมใสศรัทธาต่อองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและเป็นการสืบต่อพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป ตำนานพระพุทธรูปเป็นเรื่องเล่ากล่าวถึงประวัติความเป็นมาประเพณีพิธีกรรมอันเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปสำคัญที่ประดิษฐานอยู่ในชุมชนชายแดนไทย-ลาว ซึ่งคนในชุมชนให้ความเคารพศรัทธาและเชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า การถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธรูปนอกจากจะสื่อความหมายทางวัฒนธรรมแล้วพระพุทธรูปยังมีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชนชายแดนไทย-ลาว มีตำนานเล่าขานเพื่อสื่อความหมายทางวัฒนธรรมมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความอุดมสมบูรณ์และความสัมพันธ์ทางสังคมหลายประการที่เกี่ยวข้องกับการนับถือและเคลื่อนย้ายพระพุทธรูปไปยังดินแดนต่าง ๆ ในกรณีของดินแดนอาณาจักรเก่าแก่ในอาณาจักรเวียงจันทน์แม่น้ำโขง พบว่า ความสำคัญของพระพุทธรูปในอาณาจักรสยามและล้านช้างมีฐานะเป็นพระคู่บ้านคู่เมือง (ราศีนุรุช รัตนพันธุ์, 2548)

วัดโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เป็นพระอารามหลวง ตั้งอยู่ที่ถนนโพธิ์ชัย ได้เขตเทศบาลเมือง เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อบุญไซ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านของชาวเมืองหนองคายนับเป็นอีกหนึ่งสถานที่ยังคงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์และความงดงามของศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดเรื่องราวอันยาวนานมาแต่ประวัติศาสตร์ครั้งก่อน สำหรับวัดโพธิ์ชัยนั้นเป็น พระอารามหลวงตั้งอยู่ที่ถนนโพธิ์ชัยในเขตเทศบาลเมืองห่างจากตัวเมืองหนองคายไปประมาณ 2 กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข 212 ทางไปอำเภอโพนพิสัย วัดจะอยู่ทางซ้ายมือ เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อบุญไซ พระพุทธรูปขัดสมาธิราบ ปางมารวิชัย หล่อด้วยทองสีสุก มีลักษณะงดงาม หน้าตักกว้าง 2 ศอก 8 นิ้ว ส่วนสูงจากพระชงฆ์ถึงยอดพระเกศ 4 ศอก 1 นิ้ว ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองที่ชาวเมืองหนองคายนับถือกันมาก มีตำนานเล่าว่า พระธิดา 3 องค์ของกษัตริย์ล้านช้างได้หล่อพระพุทธรูปขึ้น 3 องค์และขนานนามพระพุทธรูปตามพระนามของตนเอง คือ พระเสริมประจำฟ้าใหญ่ พระสุกประจำคนกลาง และพระใสประจำน้ำองสุดท้อง เดิมประดิษฐานที่กรุงเวียงจันทน์ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้อัญเชิญพระพุทธรูปทั้งสามลงเรือข้ามฝั่งมายังเมืองหนองคาย

แต่เกิดพายุพัดพระสุกจมน้ำหายไป ส่วนพระเสริมและพระใสได้ถูกอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ที่หนองคาย จนในสมัยรัชกาลที่ 4 จึงโปรดเกล้าฯ ให้ขุนวรธานีและเจ้าเหม็น (ข้าหลวง) อัญเชิญพระเสริม จากวัดโพธิ์ชัย หนองคายไปกรุงเทพฯ และอัญเชิญพระใสจากวัดหอก่องขึ้นประดิษฐานบนเกวียนจะอัญเชิญลงไปกรุงเทพฯ ด้วย แต่พอมาถึงวัดโพธิ์ชัย หลวงพ่อพระใสได้แสดงปาฏิหาริย์จนเกวียนหักจึงอัญเชิญลงไปไม่ได้ ได้แต่พระเสริมลงกรุงเทพฯ ประดิษฐาน ณ วัดปทุมวนาราม ส่วนหลวงพ่พระใสได้อัญเชิญประดิษฐาน ณ วัดโพธิ์ชัย อำเภอเมืองหนองคาย จนถึงปัจจุบัน

(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2546)

ศิลปะการแสดงพื้นบ้านอีสาน เกิดขึ้นจากผลสืบเนื่องทางความเชื่อ คติธรรม พิธีกรรม ศาสนา ค่านิยม และอุดมการณ์ ในท้องถิ่นนั้น ๆ กลายเป็นลักษณะการเล่นแต่ละท้องถิ่น เช่น เพลงที่เกี่ยวกับการเข้าทรง รำผีฟ้าผีแถน เพลงเซิ้งบั้งไฟ การบวช การแต่งงาน ฯลฯ ตลอดทั้งเพลงร้องเพื่อความสนุกสนาน เช่น หมอลำ เพลงโคราช เจริญ กัณฑ์มณีเมขลา เพลงเด็ก เป็นต้น ศิลปะการแสดงพื้นบ้านดังกล่าว ยังสะท้อนบริบททางด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อของแต่ละภูมิภาคหรือท้องถิ่นนั้น ๆ ศิลปะการแสดงพื้นบ้านภาคอีสานนับว่าน่าสนใจอย่างยิ่งต่อการศึกษา เนื่องจากอีสาน หรือชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้นจัดเป็นภูมิภาคที่มีพื้นที่และประชากรมากที่สุดของประเทศ หรือเทียบได้กับมีพื้นที่หนึ่งในสามของประเทศไทย (สุวิทย์ อธิราช, 2557, น.1) มีลักษณะภูมิประเทศคล้ายแอ่งกระทะ ทำให้เกิดการแบ่งเขตพื้นที่ตามภูมิศาสตร์ออกเป็น 2 ส่วน คือ แอ่งสกลนคร เรียกว่า อีสานเหนือ และแอ่งโคราช เรียกว่าอีสานใต้ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2555, น.18) ทักษะความคิดสร้างสรรค์จึงหมายถึงผลงานที่ใช้ทักษะการคิดค้นใหม่ ๆ ที่ไม่ซ้ำแบบใคร โดยสร้างขึ้นด้วยอารมณ์ความรู้สึกทางศิลปะ และการเคลื่อนไหวอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย อย่างประณีต อ่อนช้อยจนเกิดความงดงามวิจิตรบรรจงซึ่งต้องสร้างสรรค์ให้สมบูรณ์และเหมาะสมตามองค์ประกอบของนาฏศิลป์ เพื่อให้การแสดงนาฏศิลป์มีคุณค่าและสามารถสร้างความบันเทิง ความเพลิดเพลินให้กับผู้ชมได้ (โกวิท ประวาลพุกษ์ และคณะ, 2545)

การแสดงที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ จะคำนึงถึงความเหมาะสมในการนำไปใช้ ส่วนมากได้แนบมาจากสภาพความเป็นอยู่ของคนพื้นบ้าน การทำมาหากิน อุตสาหกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีในแต่ละท้องถิ่น ที่แสดงออกเพื่อเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นของตน ซึ่งอาจเรียกการฟ้อนรำแบบที่ปรับปรุงขึ้นว่า “การฟ้อนพื้นบ้าน” (อมรา กล้าเจริญ, 2526, น.48)

ดังนั้น ผู้สร้างสรรค์จึงเกิดแนวคิดที่จะเผยแพร่ตำนานของพระสุก พระเสริม และพระใสที่เกิดจากความศรัทธาของพระราชาธิดาเมืองเวียงจันทน์ และเห็นคุณค่าของการฟ้อนรำพื้นบ้านที่เป็นวัฒนธรรมของชาวอีสาน อันจะเกิดเป็นองค์ความรู้เพื่อประโยชน์ต่อการเรียนการสอน และการสืบทอดถ่ายทอดมรดกทางศิลปะการแสดง จึงเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ชุดพุทธานามศรัทธาราชธิดานครเวียง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาด้านการสร้างพระสุก พระเสริม และพระใส
2. เพื่อสร้างสรรค์นาฏยนิพนธ์ ชุดพุทธานามศรัทธาราชธิดานครเวียง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ จำนวน 33 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้

- 1.1 กลุ่มผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 11 คน
- 1.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติการแสดง นักศึกษาหลักสูตรสาขาวิชานาฏศิลป์และการละครชั้นปีที่ 1 ถึงชั้นปีที่ 4 จำนวน 22 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview) ประกอบด้วย ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 เพื่อศึกษาดำเนินการสร้างพระสุก พระเสริม และพระใส และเพื่อสร้างสรรค์นาฏยนิพนธ์ ชุดพุทธานามศรีทวาราชิดานครเวียง และตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Open Ended)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมาย และ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ (Document Research) อาทิ หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมายและการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องพุทธานามศรีทวาราชิดานครเวียง: จากการศึกษาดำเนินการสร้างพระสุก พระเสริม พระใส วัดโพธิ์ชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. การศึกษาดำเนินการสร้างพระสุก พระเสริม และพระใส

ผลการวิจัยพบว่า ดำเนินการสร้างพระสุกพระเสริมพระใส มีพระธิดาของกษัตริย์ล้านช้าง 3 พันธ ได้สร้างพระพุทธรูปขึ้น 3 องค์ และตั้งชื่อตามนามของตนไว้ว่า พระเสริม พระสุก และพระใส เดิมทีประดิษฐาน ณ เมืองเวียงจันทน์ สปป.ลาว จนมีการอัญเชิญพระพุทธรูปทั้ง 3 องค์ แต่เกิดพายุใหญ่ ที่บ้านหนองกุง อำเภอโพนพิสัย ทำให้พระสุกจมลงน้ำ เหลือแต่พระเสริม พระใส ที่น้ำขึ้นมาถึงหนองคาย พระเสริม ถูกอัญเชิญประดิษฐานไว้ ณ วัดโพธิ์ชัย ส่วนพระใส ได้อัญเชิญประดิษฐานไว้ ณ วัดหอก่อง ต่อมารัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระทั้ง 2 ไปกรุงเทพฯ ด้วย แต่พอมมาถึงวัดโพธิ์ชัย หลวงพ่อพระใสได้แสดงปาฏิหาริย์จนเกวียนหักจึงอัญเชิญไปไม่ได้ ได้แต่พระเสริม ไปประดิษฐาน ณ วัดปทุมวนาราม ส่วนหลวงพ่พระใสได้อัญเชิญประดิษฐาน ณ วัดโพธิ์ชัย อ.เมืองหนองคาย จนถึงปัจจุบัน

2. การสร้างสรรค์นาฏยนิพนธ์ ชุดพุทธานามศรีทวาราชิดานครเวียง

ผลการวิจัยพบว่า การสร้างสรรค์นาฏยนิพนธ์ ชุดพุทธานามศรีทวาราชิดานครเวียง สามารถจำแนกได้ ดังนี้

2.1 การนำเสนอการแสดง ผู้สร้างสรรค์ได้วางรูปแบบการนำเสนอผลงานการแสดงเป็น 4 ช่วง ดังนี้

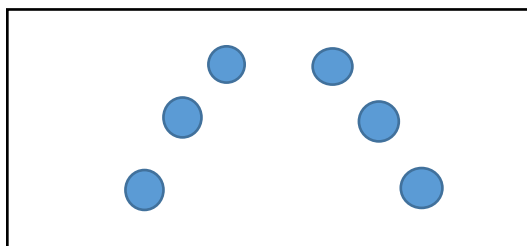
- 1) ช่วงที่ 1 กล่าวถึงเมืองอันมีท้าวไชยเชษฐาธิราช พร้อมมเหสีเจ้าจอมมณี ได้ถือกำเนิดพระธิดาสามพระองค์ อันมีนามว่า พระธิดาสุก พระธิดาเสริม พระธิดาใส
- 2) ช่วงที่ 2 เนื้อเรื่องพูดถึงลำดับพระชนาอุปนิสัยของแต่ละธิดา
- 3) ช่วงที่ 3 เนื้อหาเป็นการ พรรณนาถึงทวยเทพเทวดาขอให้มาปกป้องรักษาองค์พระมิ่งมงคลทั้งสามองค์ และจงบรรดาลให้ไพร่ฟ้าประชาราษฎร์อยู่เย็นเป็นสุข
- 4) ช่วงที่ 4 เนื้อหาเป็นการ พูด ถึงความดีอกดีใจ ปลาบปลื้มยินดีปรีดา ของชาวศรีสัตนาคนหุตล้านช้างที่มี พระสุก พระเสริม พระใส เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเคารพบูชา

2.2 การออกแบบการแต่งกาย ผู้สร้างสรรค์ได้นำเครื่องแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของลาวล้านช้าง ในการแต่งกายมีกระบวนการคิดสรร เครื่องแต่งกายโดยอาศัยรูปภาพโบราณในยุคลาวล้านช้าง และเจ้านางชั้นสูงลาว ผ่านการปรับนำเสนอให้เข้ากับยุคสมัยใหม่ แต่ยังคงความเป็นโบราณอยู่

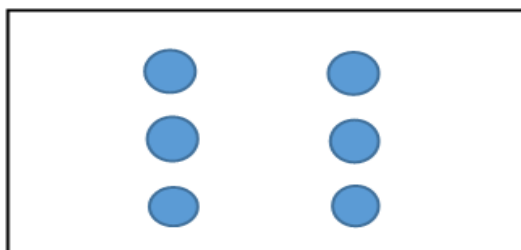

ภาพที่ 1 การแต่งกายของพระธิดาทั้งสาม (ด้านหน้า) (ที่มา: อนุชิต สีมอร์ส, 2565)

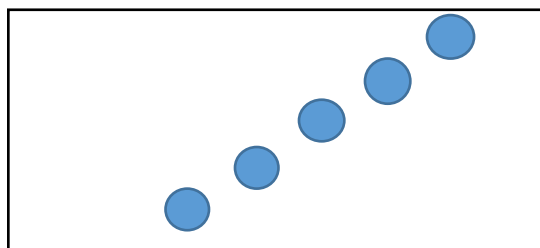
2.3 ลักษณะการแปรแถว ผู้สร้างสรรคได้ทำการออกแบบรูปแบบการแปรแถวในการแสดงเพื่อให้ผู้ชมได้เห็นการเคลื่อนไหวงดงามและแปลกตา ผู้สร้างสรรคได้ออกแบบ ดังนี้ แกรูปสามเหลี่ยม แกวตอนลิก แกวทแยงมุม แกวตอนคู่ แกวกระดานสลับฟันปลา เป็นต้น

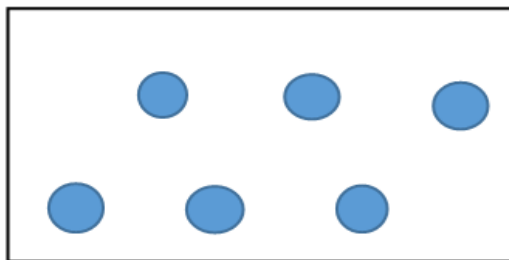
ภาพที่ 3 การแปรแถวรูปสามเหลี่ยม (ที่มา: อนุชิต สีมอร์ส, 2565)

ภาพที่ 4 การแปรแถวตอนลิก (ที่มา: อนุชิต สีมอร์ส, 2565)

ภาพที่ 5 การแปรแถวรูปทแยงมุม (ที่มา: อนุชิต สีมอร์ส, 2565)

ภาพที่ 6 การแปรแถวรูปกระดานสลับฟันปลา (ที่มา: อนุชิต สิริโมรส, 2565)

2.4 การออกแบบกระบวนท่ารำ ผู้สร้างสรรค์คิดประดิษฐ์สร้างสรรค์ขึ้นใหม่โดยยึดหลักกระบวนท่ารำบางส่วนมาจากท่า รำนานศิลป์ไทยมาผสมผสานศิลปะการแสดงทางด้านตะวันตกแบบร่วมสมัย เช่น กระบวนท่าเต้นแบบ Modern dance เช่น

รูปภาพที่ 7 การเปรียบเทียบท่ารำ ท่าสอดสร้อยมาลา (ที่มา: อนุชิต สิริโมรส, 2565)

2.5 รูปแบบการแต่งหน้า ผู้สร้างสรรค์ได้ออกแบบการแต่งหน้านักแสดงหญิงแบบการแสดงระบำ รำ ฟ้อน ดังนี้

ภาพที่ 8 แต่งหน้าผู้หญิงแบบสวยงาม (ที่มา: อนุชิต สิริโมรส, 2565)

2.6 การออกแบบเนื้อร้องทำนองเพลงสำหรับการแสดง การออกแบบเสียงและดนตรี ผู้สร้างสรรค์เลือกใช้เสียงดนตรี จะเป็นทำนองที่เป็นทำนองลาว ที่แบบแผนเดิมและแบบที่สร้างขึ้นใหม่ ผู้สร้างสรรค์ ได้เลือกทำนอง ทำนอง ให้เหมาะกับในแต่ละช่วงอันประกอบทั้งหมด 4 ทำนอง ในช่วงที่ 1 ใช้ทำนองขับจิม ช่วงที่ 2 ใช้ทำนองลาวสมเด็จ ช่วงที่ 3 ใช้ทำนองเพลงบทร้อง เพลง ในช่วงที่ 4 ใช้ทำนองจำปาลาว ผู้สร้างสรรค์ได้จัดรูปแบบให้มีความสร้างสรรค์ควบคู่กับแบบแผนทำนองแบบโบราณให้มี

ความผสมผสานให้มีความลงตัวในผลงานชุดนี้ซึ่งระยะเวลาของเพลงประกอบการแสดงมีระยะเวลา 11.30 นาที ดนตรีและเนื้อร้องเข้ากับแนวคิดของชุดการแสดง เนื้อร้องสื่อความหมายชัดเจน และเหมาะสมกับท่ารำ

ท่านอง ขับจิม

โอ น้อ กล่าวถึงสามธิดาแก้วแนวหน่อมิ่งเหง้า เจ้านครเวียงไชยเชษฐาธิราชให้ แม่นว่า สุกเสริมใสธิดาให้นิสัยต่างไปคนอย่าง เด่นอพน้อง คนพิน้อง

โอ น้อ ต่างกะต่างกะส่างถ่อน แต่ใจเที่ยงต่อพุทโธ โพธิราชบิดาให้กะยินดีตาพร้อม แม่นว่า สามสาวนางมิ่งหล้าใจศรัทธา บุญผลา หวังสร้างองค์ประติมาเป็นบุญชูค่า

โอ น้อ ผองชาวเมืองกะแต่งห้างทางหลอมองค์ประติมา ข่าฮอดท้าวนาคอาอยู่บาดาลพุน แม่นว่า จังแปงกายเป็นพราหมณ์ ข้ามมาส่อยหลอมองค์พุทธา อนุโมนาต่อบุญควานี้ ว่าแต่เจ้าใหม่ ๆ สุกเสริมใสแก่นไท้...

ท่านอง ลาวสมเด็จ

กุลธิดานารีศรีนครเวียงฮูปเกี้ยงเพียงสง่า ไชยเชษฐาพระบิดามิ่งหล้านครศรีสัตนาแห่งเมืองล้านช้าง สร้างบุญญาด้วยพระพุทธรูปติมา บำรุงพระศาสนาศรัทธาพระบารมี นำฮอยธรรมองค์พระชินสี คุณความดีท้าวธานีประชาชีกะสรรเสริญ จำเริญด้วยเบญจกัลยาณีนางนารีศรีนครแห่งเวียง (ข้า)

เอื้อยยกสาวคนผู้ใหญคือพระสุกคนผู้ไคงามดี ศรีค่านางยามเพิน่างพระนางกะเซียม เอี่ยมมีใจแม่นดังหินแผ่นดินภูผา สร้างบุญญาองค์พุทธรูปติมา นบองค์พระศาสนาองค์สัมพระพุทธา นาคาศรัทธาท้าวบาดาล อันตรธานลงมาสักการะน้อบูชา อยู่โขงเขตธาราอันตรธานลงมาสักการะน้อบูชา (ข้า)

มาคนสองคนผู้กลางเสริมค่านางเอวกะบางผู้งามยิ่ง สร้อยเวียงพิงคังมไปเปิดคุแนวคุลิ่ง เป็นหญิงผู้ดีล้นผู้คนสรรเสริญ เจิดจำเริญเพินมีใจฮักน้องและพี่ วชิระนิงขริมแต่ปลื้มน้ำใจ พุทธาประจำพระนางสร้างไว้ พักตร์ฮูปไช้พระวรกายเอวกะบางสังฆามาม ชูลิท่านเพียงกัน พักตร์ฮูปไช้พระวรกายเอวกะบางสังฆามาม (ข้า)

องค์พระใสผู้ท่ายหมู่ แก้วพุเพินอยู่ดีบมีโสภ โภจจันสุขกะสรรค์พระบันแตง แยงเบ็งคิงบางเอียบเคยมิหม่นหมอง ดังฮูปทอองค์พุทธานั่งได้สร้าง เป็นทางแห่งบุญผลาศรัทธากะใสส่อง ฮูปทอพักตร์กะใหญ่ทั้งแย้มพระสรวลครบกระบวนสุแนวฮ้อย่างทางพระบารมี จำเริญด้วยความดี ครบกระบวนสุแนวฮ้อย่างทางพระบารมี (ข้า)

ท่านองเพลง

ด้วยบุญบารมี รมศรีรัตนตรัยคุณ เทพสวรรค์เทวามาเจือจุน การุณหนุนนำความดี พระสุกพระเสริมพระใสคุ้มครอง ปกป้องผองเราประชาชี น้อมสักการะบูชาอันชูลี บารมีของท่านเบ็งแยง ดังแสงพระจันทร์วันเพ็ญ ทุกข์เข็ญกรรมและเวรมลาย รมเย็นสุขสบายทั้งใจกาย น้อมถวายสักการะถวายยอกร ๆ

ท่านอง จำปาลาว

โอ้ดีใจหลาย หลิงชายชมชื่น แดนดินดาศดิน ทิวพื้นชื่นมื่นนา เหา่น้อมศรัทธา วันทนายอถวย แต่งกวยมาลา ยกเครื่องบูชา มาพร้อมกายใจ พระสุกพระเสริมข้าไหว้ พระใสข้ากราบวันทนายอคุณ โอบเอื้อเจือจุน ผลาแห่งบุญพระคุณเฮาเอ้ย

สามเจ้าแก่นธรรม น้อมนำความดี สร้างบารมี เป็นศรีแห่งเมือง เฮาได้ฮู้ฮ้อยิ่ง พูเพื่องอยู่เย็น บ่ได้มีลำเค็ญ ยอนเฮาได้เห็น ทางธรรมแจ้งส่อง พระนางทั้งสามพิน้อง เพินปูทางหม่อง คองทางสร้างบุญ สร้างให้เป็นทุน ให้ผลลามาส่อยชูค่า สร้างให้เป็นทุน เบ็งแยงสุคนโทเวียงเฮาเอ้ย ๆ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องพุทธนามศรัทธาราชิดานครเวียง: จากการศึกษาตำนานการสร้างพระสุก พระเสริม พระใส วัดโพธิ์ชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาด้านตำนานการสร้างพระสุก พระเสริม และพระใส พบว่า ตำนานพระสุกพระเสริมพระใส มีพระอิตาของกษัตริย์ล้านช้าง 3 พันธ ได้สร้างพระพุทธรูปขึ้น 3 องค์ และตั้งชื่อตามนามของตนไว้ว่า พระเสริม พระสุก และพระใส เดิมทีประดิษฐาน ณ เมืองเวียงจันทน์ สปป.ลาว จนมีการอัญเชิญพระพุทธรูปทั้ง 3 องค์ แต่เกิดพายุใหญ่ ที่บ้านหนองกุง อำเภอโพนพิสัย ทำให้พระสุกจมลงน้ำ เหลือแต่พระเสริม พระใส ที่น้ำขึ้นมาถึงหนองคาย พระเสริม ถูกอัญเชิญประดิษฐานไว้ ณ วัดโพธิ์ชัย ส่วนพระใส ได้อัญเชิญประดิษฐานไว้ ณ วัดหอก่อง ต่อมารัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระทั้ง 2 ไปกรุงเทพฯ ด้วย แต่พอมมาถึงวัดโพธิ์ชัย หลวงพ่อพระใสได้แสดงปาฏิหาริย์จนเกวียนหักจึงอัญเชิญไปไม่ได้ ได้แต่พระเสริม ไปประดิษฐาน ณ วัดปทุมวนาราม ส่วนหลวงพ่พระใสได้อัญเชิญประดิษฐาน ณ วัดโพธิ์ชัย อ.เมืองหนองคาย จนถึงปัจจุบัน

2. เพื่อสร้างสรรค์นาฏยนิพนธ์ ชุดพุทธนามศรัทธาราชิดานครเวียง พบว่า การสร้างสรรค์งานนาฏยนิพนธ์ชุด “พุทธนามศรัทธาราชิดานครเวียง” ได้รับผลการประเมินจากคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญ โดยมีองค์ประกอบด้านชื่อและเนื้อหาของการแสดง ได้นำเอาความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธรูปของพระราชิตาของกษัตริย์ล้านช้าง ซึ่งเกิดปฏิกิริยาความตั้งใจที่จะสร้างบุญมหากุศล โดยการสร้างพระพุทธรูปประจำตัวธิดาทั้งสามอันประกอบไปด้วย พระสุก พระเสริม พระใส ท่าทางที่สื่อความหมาย ผู้สร้างสรรค์ได้มีการกำหนดผู้แสดง ใช้ผู้หญิงที่มีรูปร่าง และมีมือลีลาการรำรำท่าเหมือนกัน เพื่อให้การแสดงมีความเป็นเอกภาพตามหลักในการคัดเลือกผู้แสดง ที่การออกแบบท่ารำโดยใช้ภาษาท่านาฏยศัพท์ผสมผสานท่ารำจากแม่บทอีสาน ประดิษฐ์ลีลาเชื่อมต่อท่าทางให้สอดคล้องกับอารมณ์เพลงกลมกลืนกับท่วงทำนอง การนำเครื่องแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของลาวล้านช้าง ทั้งผู้ชายและผู้หญิงมาเป็นองค์ประกอบในการสร้างสรรค์ผลงาน สำหรับเพลงและดนตรีประกอบผู้สร้างสรรค์เลือกใช้การเกริ่นนำด้วยบทพญาใช้ทำนองขับขิมเพื่อพรรณนา เรื่องราว และใช้ทำนองลาวสมเด็จต่อด้วยทำนองเพลงดวงจำปาและมีเนื้อร้องเพื่อเป็นการเล่าเรื่องประกอบท่ารำให้ผู้ชมได้เข้าใจในการแสดงที่ผู้สร้างสรรค์ต้องการสื่อออกมา

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องพุทธนามศรัทธาราชิดานครเวียง: จากการศึกษาตำนานการสร้างพระสุก พระเสริม พระใส วัดโพธิ์ชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. การศึกษาเนื้อหาของการแสดง ซึ่งเป็นตำนานความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธรูปของพระราชิตาของกษัตริย์ล้านช้าง ซึ่งเกิดปฏิกิริยาความตั้งใจที่จะสร้างบุญมหากุศล โดยการสร้างพระพุทธรูปประจำตัวธิดาทั้งสามอันประกอบไปด้วย พระสุก พระเสริม พระใส มาสร้างสรรคเป็นผลงานการแสดงในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์ การแสดงสื่อถึงที่มาของพระพุทธรูปทั้ง 3 องค์ คือ พระสุก พระเสริม และพระใส มีความสอดคล้องกับรุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง (2553) ได้กล่าวไว้ว่า แนวคิดหลักการจำลองพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์มีอยู่ 3 ประการคือ การจำลองพระพุทธรูปเพื่อใช้ในพิธีแห่ เพื่อความเป็นสิริมงคล การจำลองพระพุทธรูปเพื่อประดิษฐานยังอารามอื่น เพื่อให้คนในชุมชนได้นมัสการ และยังเชื่อว่าการสร้างพระพุทธรูปเป็นการสร้างบุญกุศลอันยิ่งใหญ่ดังนั้นหากมีการสร้างพุทธรูปผู้สร้างจึงมักจะเลือกสร้างพระพุทธรูปจำลองจากพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือ และนอกจากนี้ยังนิยมสร้างพระพุทธรูปจำลองให้ประดิษฐานไว้ตามบ้านเรือนหรือพระอุโบสถในวัดเพื่อให้คนทั่วไปได้กราบไหว้บูชาอันเกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธรูปและพระพุทธรูปองค์เดียวกันนั่นเอง

2. การศึกษาองค์ประกอบการแสดง พุทธนามศรัทธาราชิดานครเวียง เป็นการบูรณาการศาสตร์หลายแขนงจากศิลปะการแสดงพื้นบ้านอีสาน เกิดขึ้นจากผลสืบเนื่องทางความเชื่อ คติธรรม พิธีกรรม ศาสนา ค่านิยม และอุดมการณ์ในท้องถิ่น

นั้น ๆ กลายเป็นลักษณะการเล่นแต่ละท้องถิ่น รวมไปถึงทักษะความคิดสร้างสรรค์ที่หมายถึงผลงานที่ใช้ทักษะการคิดค้นใหม่ ๆ ที่ไม่ซ้ำแบบใคร โดยสร้างขึ้นด้วยอารมณ์ความรู้สึกทางศิลปะ และการเคลื่อนไหวอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย อย่างประณีต สอดคล้องกับสุภา เวชสุรงค์ (2547, น.1) ความหมายของนาฏศิลป์สร้างสรรค์ กล่าวว่า หมายถึง “กระบวนการสร้างสรรค์ที่นาฏศิลป์ป็นท ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางนาฏศิลป์คือนาฏยประดิษฐ์ (Choreography) ที่นาฏศิลป์ป็นสร้างสรรค์ความแปลกใหม่ให้เกิดขึ้นในนาฏยจารีตของตนจนเมื่อผลงานใหม่ นั้นงดงามเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปและรักษาสืบทอดไว้”

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

นาฏยนิพนธ์สร้างสรรค์ชุด “พุทธานามศรีทธาราชาธิดานครเวียง” ได้เป็นผลงานวิจัยสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่สามารถนำไปถ่ายทอดให้เกิดความรู้ และช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดโพธิ์ชัย และวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรม ของอำเภอมือง จังหวัดหนองคาย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

นาฏยนิพนธ์สร้างสรรค์ชุด “พุทธานามศรีทธาราชาธิดานครเวียง” นี้สามารถจัดทำเป็นสื่อ วิทยุทัศน์ออกเผยแพร่สู่สถานศึกษาในท้องถิ่น และในช่องทางออนไลน์ต่าง ๆ ได้ตามความเหมาะสมกับบริบทของหน่วยงาน

กิตติกรรมประกาศ

นาฏยนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความสามารถอย่างดียิ่งจากบุคคลหลายท่าน อันประกอบด้วย พระครูปริยัติโสภณวัฒน์ สมณิก ป.ธ. 4 ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชัย ที่กรุณาให้สัมภาษณ์ข้อมูลตำนานเรื่องเล่าพระสุก พระเสริม พระใส และคุณครูบุษบา คำภักดี ครูประจำโรงเรียนมะเขือตอนหมู่วิทยา ชาวบ้านอำเภอมือง จังหวัดหนองคาย ที่กรุณาได้ให้ข้อมูลในการลงพื้นที่ศึกษา และสัมภาษณ์ ข้อมูลเกี่ยวกับหลวงพ่อบุญไฟ วัดโพธิ์ชัย และขอขอบคุณเอกสารตำรา ตลอดจนทั้งนักวิชาการที่ได้นำข้อมูลอันเป็นประโยชน์และเป็นแนวทางในการนำเสนอบทความเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ต่อผู้ที่ต้องการศึกษาค้นคว้าต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2546). *เรื่องวัดโพธิ์ชัย*. สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2564, จาก <https://thai.tourismthailand.org/Attraction/วัดโพธิ์ชัย>
- โกวิท ประวาลพุกษ์ และคณะ. (2545). *คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษาช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. (2553). *พระพุทธปฏิมาสยาม*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์
- ราศี บุรุษรัตนพันธ์. (2548). *วัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ (2555). *มหาสารคามมาจากไหน*. กรุงเทพฯ: แม่คำผาง.
- สุภา เวชสุรงค์ และสุพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). *หลักนาฏยประดิษฐ์ของท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนี*. (วิทยานิพนธ์ ศศ.ด.) กรุงเทพฯ: คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุวิทย์ อธิศาสตร์. (2557). *ประวัติศาสตร์อีสาน*. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อมรา กล้าเจริญ. (2548). *สุนทรียนาฏศิลป์*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์